

asset_publisher/C10Tb8ZfKDoJ/content/declaration-by-the-committee-of-ministers-on-internet-governance-principles-adopted-on-21-september-2011?inheritRedirect=false

16. Recommendation on a new notion of media, 21 September 2011. *COE*. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cc2c0

17. Recommendation on the protection and promotion of the universality, integrity and openness of the Internet, 21 September 2011. *COE*. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cc2f8

18. Declaration on the protection of freedom of expression and freedom of assembly and association with regard to privately operated Internet platforms and online service providers, 7 December 2011. *COE*. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cb844

19. Declaration for the Future of Internet. *European Commission website*, 2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/declaration-future-internet>

20. Commission puts forward declaration on digital rights and principles for everyone in the EU. *European Commission website*, 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_452

21. Прийнято Декларацію про майбутнє Інтернету: які зміни чекатимуть на цифрове середовище? «Лабораторія цифрової безпеки», 2022 URL: <https://dslua.org/publications/pryuniato-deklaratsiui-pro-maybutnie-internetu-iaki-zminy-chekatymut-na-tsyfrove-seredovyshche/>

22. Городок М., Герасимчук С., Микитюк Ю. Засоби масової інформації і політика. *Політична абетка. Міжнародний Республіканський Інститут*. Політична та громадянська освіта, 2016. 48 с.

УДК 342.9:342.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.26>

СВІТЛИЧНИЙ О.П., СААДУЛАСВ А.І.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

PROCEDURAL STATUS OF FOREIGNERS AND STATELESS PERSONS PARTICIPATING IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

Питання процесуального статусу особи, яка бере участь в судовому процесі: адміністративному, господарському, кримінальному, цивільному процесі, відіграють надзвичайно важливе значення для будь-якої особи, не є виключенням у цьому питанні іноземці та особи без громадянства. Здійснено аналіз юридичної літератури, яка свідчить про постійний інтерес науковців до питання процесуального статусу різноманітних учасників судового процесу. Зазначено, що першочергову роль у процесуальному статусі іноземців та осіб без громадянства відіграє Кодекс адміністративного судочинства України (КАС України), відповідно до норм якого учасником адміністративного процесу є особа, яка чинним законодавством України наділена процесуальними правами та обов'язками у сфері розгляду справ адміністративними судами. Відповідно проаналізовано відповідні норми статей КАС України в якому акцентовано, що це особа, яка може вчиняти дії спрямовані на досягнення мети процесу, хоча б в одній із стадій адміністративного процесу.

© СВІТЛИЧНИЙ О.П. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та господарського права (Національний університет біоресурсів і природокористування України)

© СААДУЛАСВ А.І. – аспірант (Національний університет біоресурсів і природокористування України)

Зазначено це в повній мірі відноситься і до іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в адміністративній справі. На цій підставі адміністративно-процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства як учасників судового процесу досліджується через призму їх процесуальних прав та обов'язків визначених нормами КАС України.

Аналізується правозастосовна діяльність суб'єктів владних повноважень у їх відносинах із іноземцями та особами без громадянства, а також звертається увага на адміністративній відповідальності вказаних осіб.

На підставі здійсненого дослідження вітчизняного законодавства, доведено, що охарактеризовано ознаки адміністративно-процесуального статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в судовому процесі та надано теоретичне визначення поняття «адміністративно-процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства».

Ключові слова: *законодавство, кодекс, судовий процес, суб'єкти, особа, учасники.*

The question of the procedural status of a person participating in a legal process: administrative, economic, criminal, civil process, plays an extremely important role for any person, foreigners and stateless persons are no exception in this matter. An analysis of the legal literature was carried out, which testifies to the constant interest of scientists in the issue of the procedural status of various participants in the legal process. It is noted that the primary role in the procedural status of foreigners and stateless persons is played by the Code of Administrative Procedure of Ukraine (CAS of Ukraine), according to the norms of which a participant in the administrative process is a person who, by the current legislation of Ukraine, is endowed with procedural rights and obligations in the field of consideration of cases by administrative courts. Accordingly, the corresponding norms of the articles of the Code of Administrative Procedure of Ukraine were analyzed, in which it is emphasized that this is a person who can take actions aimed at achieving the goal of the process, at least in one of the stages of the administrative process. It is noted that this fully applies to foreigners and stateless persons who participate in administrative proceedings. On this basis, the administrative-procedural status of foreigners and stateless persons as participants in the judicial process is examined through the prism of their procedural rights and obligations determined by the norms of the CAS of Ukraine.

The law-enforcement activity of subjects of authority in their relations with foreigners and stateless persons is analyzed, and attention is drawn to the administrative responsibility of the specified person.

On the basis of the conducted research of domestic legislation, it has been proven that the signs of the administrative-procedural status of foreigners and stateless persons participating in the court process have been characterized, and a theoretical definition of the concept of «administrative-procedural status of foreigners and stateless persons» has been provided.

Key words: *legislation, code, legal process, subjects, person, participants.*

Вступ. Одним із ключових питань в організації будь-якого виду судочинства, в тому числі й адміністративного є встановлення складу та процесуального положення учасників адміністративного процесу, особливо це стосується іноземців та осіб без громадянства, які чинним законодавством наділені процесуальними права та обов'язками в сфері розгляду адміністративних справ адміністративними судами за їх участі вказаної категорії осіб. Акцентуючи увагу на процесуальному статусі іноземців та осіб без громадянства, варто наголосити, що нерідко права, свободи чи інтереси вказаної категорії порушуються, однак дуже часто ці особи притягуються до юридичної відповідальності за порушення законодавства в країні перебування.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ознак адміністративно-процесуального статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в судовому процесі та на цій підставі надати авторське визначення поняття «адміністративно-процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства».

Результати дослідження. Побудова України як правової, демократичної держави та входу її до Європейської спільноти передбачають наявність ефективного механізму захисту

прав та свобод людини, одним із елементів якого є дійова та відповідальна система надійного судового захисту фізичних та юридичних осіб від порушень їх прав та законних інтересів з боку органів державного управління у сфері публічно-правових відносин. Саме адміністративне судочинство є найнадійнішим способом реалізації конституційного права громадян на оскарження неправомірних дій та рішень органів державної влади [1, с. 58].

Однак, в юридичній літературі існують такі поняття «суб'єкти» і «учасники» адміністративного процесу, які не ототожнюються. Поняття «суб'єкт процесу» ширше відносно поняття «учасник процесу». Суб'єкт адміністративного процесу є носієм прав і обов'язків з реалізації процесуальної діяльності у сфері публічного управління, який здатний надати права щодо процесуальної діяльності реалізувати, а покладені обов'язки – виконувати. Учасник адміністративного процесу – це реально існуючий індивід адміністративного процесу [2, с. 292].

Отже, постає логічне питання з'ясування існуючих в юридичній літературі та судовій практиці процесуального становища учасників судового процесу, а також визначення сутнісних ознак адміністративно-процесуального статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в судовому процесі.

На сьогодні Глава 4 КАС України має назву «Учасники судового процесу» встановлює склад учасників справи, а також інших учасників судової справи, які можуть брати участь у судовому процесі [3].

У зв'язку із значною кількістю учасників процесуальних правовідносин, зосередимо свою увагу на адміністративно-процесуальному статусі іноземців та осіб без громадянства, як одних із учасників судового процесу. Водночас, перед тим як досліджувати категорію «процесуальний статус», яку ми пов'язуємо із інститутом іноземців та осіб без громадянства, здійснимо дослідження інших правових категорій. Аналіз юридичної літератури свідчить про постійний інтерес науковців до питання процесуального статусу різноманітних учасників судового процесу. З цього приводу в юридичній науці існують, зокрема й такі правові категорії: «правовий статус», «адміністративно-правовий статус».

З метою з'ясування процесуального статусу іноземців та осіб без громадянства, спочатку дослідимо вище вказані правові категорії. До цього варто додати, що питання правового статусу особи досліджують науковці різних галузевих наук. На думку С. Глушенка «правовий статус» є одним із фундаментальних у юридичній науці, оскільки дає можливість визначити місце суб'єкта права в системі суспільних відносин, його права і обов'язки стосовно інших суб'єктів [4, с. 30]. О. Лисецький вважає, що правовий статус – це юридично унормоване становище суб'єкта у правотворчому та правореалізаційному процесі, структуру якого становлять права, завдання і відповідальність [5, с. 25].

В. Трофименко розглядає правовий статус у широкому значенні і розуміє під правовим статусом особи його, яке закріплене в законодавстві. Ця категорія відображає індивідуальні особливості людини і реальне положення її в системі різноманітних суспільних відносин. Іншими словами, в основі правового статусу лежить фактичний соціальний статус. Право лише закріплює це положення, «одягає» його в законодавчі рамки. Таким чином, соціальний і правовий статус співвідносяться як зміст і форма [6, с. 114–117]. Якщо норми Конституції України надають загальну характеристику правового статусу то спеціальні закони, в тому числі й КАС України визначають процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства у разі, якщо ці особи беруть участь у справі. Академік Ю. Тодика звертає увагу на своєрідний характер правового статусу іноземця в будь-якій країні, оскільки він складається з двох елементів: правового статусу громадянина своєї держави та правового статусу іноземця. Водночас іноземець та особа без громадянства підпадає під дію суверенної влади держави, на території якої перебуває, тобто підпадає під її юрисдикцію, повинен додержуватися конституції й законів країни перебування [7, с. 123].

У питанні категорії «правовий статус» слід погодитися з думкою О. Харитонові, згідно якої правовий статус асоціюється із стабільним правовим станом суб'єкта, а правове положення змінюється в залежності від правовідносин, в яких він бере участь [8, с. 71].

З приводу правового статусу іноземців та осіб без громадянства, слід звернути увагу на певні особливості правового становища вказаних осіб. На відміну від загального правового статусу, який є незмінним, вказані особи володіють як індивідуальним правовим статусом, який характеризує особливості конкретного індивіда в суспільстві, та може змінюватися, спеціальний правовий статус також може змінюватися і мати обмежувальний характер. Наприклад, для застосування праці цієї категорії осіб потрібен дозвіл (документ), який надає право роботодавцю тимчасово використовувати працю іноземця або особи без громадянства у порядку, встановленому

законодавством України (п. 5 частина 1 ст. 1 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [9]).

У разі прийняття такою особою громадянства Україну, такий дозвіл непотрібний.

Спеціальний правовий статус іноземців та осіб без громадянства може носити обмежувальний характер, що відображає специфіку правового положення вказаної категорії. На це вказують норми Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Згідно пункту 19 ст. 4 Закону, іноземці та особи без громадянства, які в установленому порядку уклали контракт про проходження військової служби у Збройних Силах України, вважаються такими, які на законних підставах тимчасово проживають на території України на період дії контракту про проходження військової служби у Збройних Силах України. Тимчасове проживання на території України таких іноземців та осіб без громадянства підтверджується військовим квитком рядового, сержантського і старшинського складу [9]. Також слід звернути увагу на реальне правове становища учасника адміністративної справи в адміністративному судочинстві, громадянина України та іноземця або особи без громадянства, яке може бути різним. Наприклад, правовий статус іноземця не надає йому можливості брати участь у процесі вирішення адміністративного спору, пов'язаного з виборчим процесом, але він може брати участь у процесі вирішення спору, скажімо, фізичної особи із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження рішення останнього. У цьому випадку говоримо про одиничний адміністративно-процесуальний статус іноземця, характерний для конкретного процесу при конкретних обставинах [10, с. 167].

Аналізуючи наукові праці, слід підкреслити, що на сьогодні в літературі немає єдиної точки зору щодо поняття правового статусу, його ознак та елементів. В цілому усі основні позиції щодо тлумачення цього поняття та його елементів, можна звести до наступного – до складу правового статусу включають: 1) права; 2) обов'язки; 3) свободи; 4) інтереси; 5) гарантії їх здійснення та виконання; 6) правові норми, що встановлюють цей правовий статус; 7) юридична відповідальність; 8) правові принципи тощо [11, с. 28–40].

На думку В. Галуцького адміністративно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні – це встановлені законодавством України публічні права й юридичні обов'язки іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України, в сукупності з обсягом і характером правосуб'єктності та адміністративною відповідальністю [12, с. 100].

Наведене вказує, що адміністративно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні нерозривно пов'язаний із їх правами і обов'язками.

Підводячи проміжний підсумок дослідження категорій «правовий статус» і «адміністративно-правовий статус» іноземців та осіб без громадянства, зазначимо, що вказані правові категорії мають як багато спільних загальних рис, так і певні відмінності. До правового статусу особи науковці відносять юридичну відповідальність, складовою якої виступає адміністративна відповідальність, яка є різновидом адміністративного примусу. Саме цей вид відповідальності є найбільш розповсюджений, серед інших видів, за яким притягуються до відповідальності іноземці та особи без громадянства.

Одним із підвидів правового статусу особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є її адміністративно-процесуальний статус. Цей статус, як вважають фахівці в галузі адміністративного права, необхідно розглядати у вузькому та широкому розуміннях. У першому випадку це сукупність визначених адміністративно-процесуальними нормами прав громадян як носіїв суб'єктивних прав та обов'язків щодо участі в адміністративно-процесуальній діяльності, а в другому – це сукупність усіх закріплених в адміністративно-процесуальних нормах правових засобів, які визначають становище громадянина в адміністративному процесі [13, с. 495].

Адміністративна відповідальність іноземців та осіб без громадянства передбачена нормами ст. 185-3, 202, 203, 203-1, 204, 204-1, 205, 206, 206-1 КУпАП [14].

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені нормами вказаних статей КУпАП, залежно від виду правопорушення розглядаються уповноваженими органами виконавчої влади та судами. Проте, процесуальний статус осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності (стадії, строки та порядок провадження) слід відрізнити від процесуального статусу та процесуального положення учасників судового процесу, передбаченого положеннями КАС України.

Адміністративно-процесуальний статус особи, у тому числі й іноземців та осіб без громадянства як потенційних учасників адміністративно-процесуальних правовідносин визначає КАС України, відповідно до положень якого іноземці або особи без громадянства можуть бути як позивачами, так і відповідачами в адміністративній справі. Згідно частини 5 ст. 46 Кодексу

громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, громадські об'єднання, юридичні особи, які не є суб'єктами владних повноважень, можуть бути відповідачами лише за адміністративним позовом суб'єкта владних повноважень [3].

Іноземці та особи без громадянства як учасники судового процесу, володіючи адміністративно-процесуально-правовим статусом, для ефективного захисту та реалізації суб'єктивних прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин наділені процесуальними правами, а також певними обов'язками. Адміністративно-процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства виражається у сукупності як загальних, так і спеціальних процесуальних прав, якими їх наділяє процесуальне законодавство, зокрема частиною 3 ст. 44 КАС України. В цілому норми цієї статті, незалежно від адміністративно-процесуального статусу особи містять загальні процесуальні права та обов'язки, які стосуються всіх учасників судового процесу. Частиною 3 ст. 44 КАС України встановлено основні загальні процесуальні права та обов'язки осіб, які беруть участь у судовій справі, які не є вичерпними [3].

Незважаючи на те, що відповідно до положень Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (частина перша ст. 24 Конституції) [15], процесуальні права та обов'язки осіб, які беруть участь у судовому процесі, не є зовсім однаковими, водночас їх рівність підтверджується тим, що вони мають рівні процесуальні права та обов'язки.

Це означає, що процесуальні права та обов'язки громадянина України, який бере участь у справі, не можуть визнаватися більш або менш важливими ніж процесуальні права та обов'язки іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в судовій справі.

На відміну від частини 3 ст. 44 КАС України, якою встановлено загальні процесуальні права та обов'язки осіб, ст. 47 Кодексу встановлює спеціальні процесуальні права та обов'язки сторін, які беруть участь у судовій справі. До них слід віднести право позивача на будь-якій стадії судового процесу відмовитися від позову, змінити предмет або підстави позову. Відповідач має право визнати позов повністю або частково, подати відзив на позовну заяву та може пред'явити зустрічний позов [3].

Суспільні відносини, що виникають при здійсненні адміністративного судочинства є специфічними і полягають у захисті прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Це в повній мірі стосується іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб, які користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, що й громадяни та юридичні особи України [16, с. 172].

Висновки. Процесуальні права та обов'язки іноземців та осіб без громадянства є одними із найважливіших складових їхнього адміністративно-правового статусу, який є невідчуженим і не може передаватися іншій особі.

На відміну від процесуальних прав, обов'язки сторін судової справи, згідно частини 5 ст. 47 КАС України є більш регламентовані і наведені у цій статті перелік процесуальних обов'язків є спеціальним для всіх учасників судової справи.

Отже, до ознак адміністративно-процесуального статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в судовому процесі слід віднести наступне: базується на загально-правовому статусі особи з урахуванням особливостей, встановлених спеціальним законодавством; ототожнюється з правосуб'єктністю, що містить в собі адміністративну процесуальну правоздатність та адміністративну процесуальну дієздатність; характеризується сукупністю суб'єктивних прав та юридичних обов'язків; метою реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків в судовому процесі є досягнення заінтересованого правового результату; адміністративно-процесуальний статус особи може змінюватися від конкретної адміністративної справи та/або правового статусу особи.

Таким чином, визначаємо, що адміністративно-процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства – це сукупність встановлених нормативно-правовими актами суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, поєднаних з їх правосуб'єктністю та юридичною відповідальністю.

Список використаних джерел:

1. Копетюк М. Адміністративний суд як суб'єкт адміністративного судочинства. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2(12). С. 58–62.
2. Ковалів М.В., Гаврильців М.Т., Стахура І.Б. Адміністративне судочинство : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 596 с.

3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №35-36, № 37. Ст. 446.
4. Глушенко С.В. До питання про конституційно-правовий статус державного органу. *Адвокат*. 2012. № 6(141). С. 28–33.
5. Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження : дис. ... канд юрид. наук. К. 2018. 244 с.
6. Трофименко В. М. Уголовно-процесуальні гарантії в системі правового статусу особи. *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наукових праць юридического інституту Одеського госуниверситету ім. І. І. Мечникова. Одеса, 1998. Вип. 5. С. 114–117.
7. Конституційне право України: [підручник] / за ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Х. : Право, 2008. 416 с.
8. Адміністративне право України : [учебник/ под общей ред. С.В. Кивалова]. Х. : Одиссей, 2004. 880 с.
9. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09. 2011 р. № 3773-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.
10. Перепелюк В.Г. Адміністративний процес. Загальна частина : навч. посіб. 2-ге вид., змінене і доп. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 368 с.
11. Бичкова С.С. Цивільний-процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія. К. : Атіка, 2011. 420 с.
12. Адміністративне право України : навчальний посібник у 2-х томах/ Галунько В. В., Олєфір В. І., Пихтін М. П. та ін. ; за заг. ред. В. В. Галунька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1. Загальне адміністративне право. 320 с.
13. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Т. 1. Загальна частина. К., 2004. 584 с.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
16. Коротун О. М. Роль принципів адміністративного судочинства у захисті прав іноземців та осіб без громадянства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 170–174.

УДК 342.9:364.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.27>

СИДОРОВА Е.О.

ОЗНАКИ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

SIGNS OF HUMANITARIAN POLICY IN THE PROVISION OF INFORMATION AND COMMUNICATION SERVICES

Актуальність статті полягає в тому, що формування єдиних організаційно-правових основ гуманітарної політики у сфері інформаційно-комунікаційного забезпечення можливе з урахуванням інформаційних потреб громадян, суспільства, територіальних громад, держави, темпів розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій, сучасних загроз інформаційній безпеці та є першочерговим завданням держави. І саме це питання ще гостріше постане

© СИДОРОВА Е.О. – кандидат юридичних наук, заступник директора (Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ)